

H. GERMANOS
VAN CONSTANTINOPEL

OVER
DE
GODDELIJKE
LITURGIE

GOZALOV BOOKS

De illustraties in dit boek
zijn van de kunstvaardige handen
van Protodiaken Pol Hommes

© Gozalov Books, Den Haag, 2010
& Orthodox Klooster
Moeder Gods, Troosteres der Bedroefden, Pervijze

ISBN: 978-90-79889-19-8

Aartsbisdom van Brussel
Russisch Orthodoxe Kerk
Patriarchaat Moskou

Moge God deze uitgave zegenen en alle lezers de
bescherming schenken van onze Hooggezegende Ko-
ningin, de Moeder Gods en Altijd Maagd Maria

Simon

Aartsbisschop van Brussel en België

Gedaan op het Feest
van de Ontslaping van de Alheilige Moeder Gods

15 augustus 2010

INLEIDING EN VERANTWOORDING

Dit commentaar op de Heilige Liturgie uit de 8ste eeuw, geschreven door de H. Germanos (+733), Patriarch van Constantinopel van 715 tot 730, is vandaag door weinigen gekend. Zodra de tekst was samengesteld, beïnvloedde hij nochtans op een krachtige wijze de Byzantijns-Christelijke wereld. Deze invloed bleef minstens duren tot de publicatie van het werk van Cabasilas in de 14de eeuw. De tekst werd immers, samen met de teksten van de Liturgieën van de H. Joannes Chrysostomos en van de H. Basilios, opgenomen in de eerste, gedrukte uitgave van de Byzantijnse Liturgie.

Ook in Rusland was dit commentaar niet zonder invloed, want de tekst werd er ingevoegd in liturgische manuscripten tijdens de 13de eeuw, in 'Sluzhba Tolkovaia' (Commentaar op de Liturgie) en zelfs in bepaalde uitgaven van het Slavische Liturgieboek 'Sluzhebnik'. Talrijke manuscripten van dit commentaar zijn nog beschikbaar, wat zijn populariteit en brede verspreiding bewijst. Dit werk bleef voor de hedendaagse lezer vrij ontoegankelijk. Het was enkel beschikbaar in de oude, Griekse en Latijnse versies, een latere Russische vertaling, en sinds 1984 ook in een Engelse vertaling. Om deze leemte te vullen wordt thans deze Nederlandse vertaling aangeboden, waarvoor de Engelse uitgave (St. Vladimir's Seminary Press, New York 10707, 1984) als brondocument werd gebruikt.

In bijlage vindt de lezer nog twee aparte, vrij recente benaderingen, die op het internet werden aangetroffen. De eerste tekst bespreekt op illustratieve wijze de betekenis van de absis binnen de vroege kerkbouw. Opvallend hierbij is dat blijkbaar ook architecten de symbolische duiding door de H. Germanos binnen hun werkdomein en jargon het vermelden waard vinden. De tweede bijdrage is een catechese, die de

Paus van Rome hield voor Engelstalige, Rooms-katholieke gelovigen op het St. Pietersplein. Vanuit oecumenisch perspectief is deze lofzang op de H. Germanos erg betekenisvol. Bovendien wordt het belang van deze Heilige Patriarch voor de geloofsbeleving in deze moderne tijd bijzonder helder en krachtig belicht.

OVER DE AUTEUR

Germanos werd geboren tussen 630 en 650. Het bepalen van een exact geboortjaar is niet mogelijk, toch wordt geopteerd het te plaatsen tussen 640 en 643. Hij was een Byzantijn van adellijke afkomst: zijn vader was een bloedverwant van de keizer, waardoor hij een hoge functie aan het keizerlijk hof had verworven. Hij raakte later, naar men zegt, betrokken bij de moord op Keizer Constans en werd ter dood veroordeeld door Constans' zoon, Constantijn IV (668-685). Allicht speelde ook hier jaloersheid een bepalende en uiterst negatieve rol. Germanos werd eunuch gemaakt om te beletten dat hij als senator snel carrière zou maken. Hij mocht het familiale eigendom behouden en voegde zich bij de clerus in de kathedrale kerk van Constantinopel, de Hagia Sophia, de kerk der Wijsheid, waar hij deelnam aan het kerkelijk leven. Zo speelde hij een vooraanstaande rol bij het 6de Oecumenisch Concilie (680-681), waarbij de monothelitische leer (Christus had maar één wil, de goddelijke.) veroordeeld werd. Wat later werd hij Metropoliet van Cyzicus, een zetel binnen de jurisdictie van Constantinopel. Hij was er geliefd en werd bekend als predikant, leraar en interpretator van de Schrift en was actief in kerkelijke en politieke kringen. In 715 werd hij Patriarch van Constantinopel en bleef in die functie 15 jaar lang werkzaam, tot hij door de iconoclastische Keizer Leo III

ter zijde werd geschoven. De eerste tekenen van het iconoclasme werden zichtbaar in 1925, toen de keizer zijn boosaardige plannen ontvouwde. Hij richtte zich tegen het vereren van de heilige afbeeldingen en kondigde aan dat hij dat ook publiekelijk zou verbieden (726). Germanos repliceerde op meer dan gevatte wijze: "Als het Woord Gods vlees aangenomen heeft en naar ons beeld Mens werd, dan heeft Jezus Christus onze natuur aangenomen om in ons het beeld van God te herstellen, dat door de zonde alle glans had verloren. Zo iemand het vereren van de heilige iconen aanvalt, keert hij zich tegen het gehele mysterie van de Menswording. Ik ben bereid te sterven omwille van Christus' gelaat. Niemand mag met een dergelijk plan de vrede in de Kerk verstoren." Keizer Leo wist hier niets tegen in te brengen en liet, woedend en gekrenkt, duizenden boeken uit de patriarchale bibliotheek verbranden en in zee werpen. Op 17 januari 730 ontbood de keizer talrijke senatoren en andere hoogwaardigheidsbekleders om hen te verplichten zijn decreet te ondertekenen, dat de algemene vernietiging van alle iconen in het gehele rijk beval. Na een alweer briljante apologie over het Ware Geloof, besloot Germanos met deze woorden: "Ben ik een nieuwe Jonas? Werp me dan in zee. Weet echter, o Keizer, dat het mij niet is toegestaan iets te wijzigen aan de zaken van het Geloof, zonder Oecumenisch Concilie." Hierop ging hij naar de Hagia Sophia, waar hij zijn omfoor op het altaar legde. Vervolgens trok hij zich terug op het familielandgoed, Platonion, waar hij zijn dagen in rust en gebed beëindigde en verschillende trakaten schreef tegen de ketterijen. In 754 werd hij door het Iconoclastisch Concilie in de ban gedaan (anathema), maar toen de iconen later in ere werden gesteld en de Orthodoxie in 787 triomfeerde, werd ook hij gerehabiliteerd en later zelfs heilig verklaard. Zijn feest wordt gevierd op 12 mei.

OVER DE KERKELIJKE GESCHIEDENIS EN HET MYSTIEKE SCHOUWEN

OVER HET KERKGEBOUW¹

1. De Kerk is de tempel Gods, een heilige plaats, een huis van gebed, de vergadering van het volk, het lichaam van Christus. Zij wordt 'de bruid van Christus' genoemd. Zij wordt gereinigd door het water van Zijn Doop, besprenkeld met Zijn Bloed, bekleed met het gewaad van de Bruiloft en verzegeld met de zalving van de H. Geest, naar het woord van de profeet: *"Als uitgegoten olie is Uw naam."* (Hgl. 1,3) en *"Wij volgen de geur van Uw myron."* (Hgl. 1,4) Die myron is *"als de kostelijke myron op het hoofd, die afvloeit in de baard, die*

afvloeit in de baard van Aäron. " (Ps. 132,2)

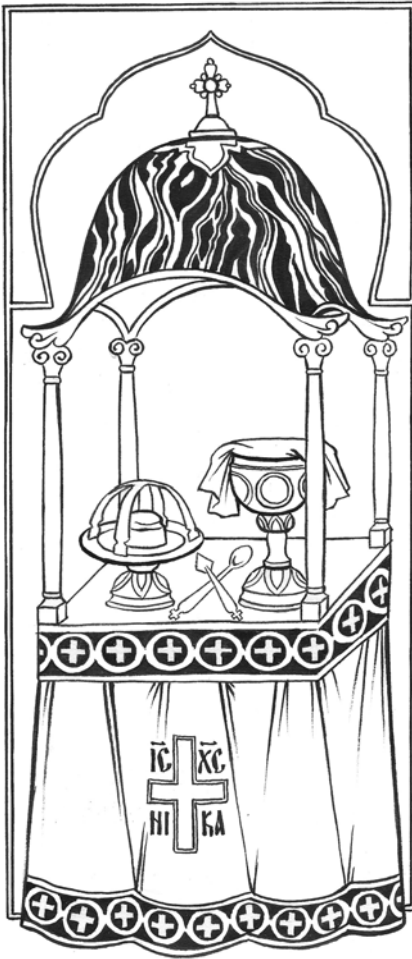
De Kerk is de hemel op aarde, waarin de bovenhemelse God verblijft en rondwandelt. Zij stelt de Kruisiging, de Begrafenis en de Opstanding van Christus voor: de Kerk is heerlijker dan de Tabernakel der getuigenis van Mozes, waarin zich de zetel der genade en het Heilige der Heiligen bevonden. Zij werd voorafgebeeld in de patriarchen, voorzeggd door de profeten, gegrondvest in de apostelen, getooid door de hiërarchen en vervuld in de martelaren.

2. Het simandron² stelt de bazuinen der engelen voor en roept de soldaten op tot de strijd tegen de onzichtbare vijanden.

3. De absis komt overeen met de grot van Bethlehem, waar Christus geboren werd, evenals met de spelonk, waarin Hij werd begraven, zoals de evangelist Markos zegt: *"En hij legde Hem in een graf, dat in een rots uitgehouwen was."* (Mar. 15,46)

4. De heilige Tafel verwijst naar de plaats in de graftombe, waar Christus werd neergelegd. Daarop rust het ware en hemelse Brood, het mystieke en onbloedige Offer. Christus offert Zijn vlees en bloed en biedt het de gelovigen aan als voedsel tot eeuwig leven.

De heilige Tafel is eveneens de Troon van God, waar Hij op rustte in het lichaam, gedragen door de Cherubim. Aan deze tafel zat Christus aan

tijdens het Mystiek Avondmaal temidden van Zijn leerlingen. Hij nam toen brood en wijn en sprak tot Zijn leerlingen en apostelen: "Neemt, eet en drinkt hiervan, dit is Mijn Lichaam en Bloed." (vgl. Mat. 26,26-28) Deze tafel werd voorafgebeeld door de tafel van de oude wet, waarop het manna lag, een voorafbeelding van Christus, Die uit de hemel is nederge-daald.

5. Het baldakijn (ciborium)³, dat op een sokkel staat, stelt hier de plaats

voor, waar Christus gekruisigd werd, "*daar dit graf zo dichtbij was.*" (Jo. 19,42) Het wordt in de Kerk geplaatst om de Kruisiging, de Begrafenis en de Opstanding van Christus voor te stellen. Het toont ons eveneens de Verbondsark van de Heer. Daarin bevond zich, zoals geschreven staat, het Heilige der Heiligen en Zijn heilige

plaats⁴. God had bevolen twee Cherubim ernaast te plaatsen, aan elke zijde één. (vgl. Ex. 25,18), want KIB is de Ark en OURIN is de verlichting of het licht van God.

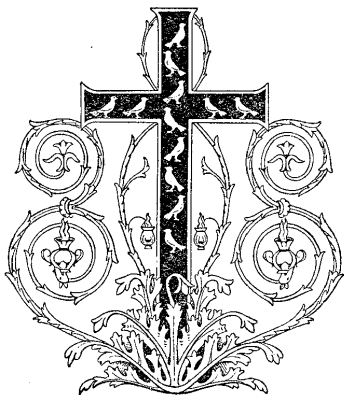

6. Het altaar is te vergelijken met het graf van Christus. Daar droeg Christus Zichzelf op als offer aan God de Vader door Zijn Lichaam te offeren als een offerlam. Als Hogepriester en als de Mensenzoon offert Hij en wordt Hij geofferd als een mystiek en onbloedig offer, Hij stelt voor de gelovigen de rede-

lijke eredienst in, waardoor wij deelgenoot zijn geworden van het eeuwige en onsterflijke leven. Dit Lam werd door Mozes in Egypte voorafgebeeld “in de avondschemering”, toen het bloed de engel des verderfs weerhield, zodat hij het volk niet zou doden. (vgl. Ex. 12,7-13) De uitdrukking “in de avondschemering” betekent dat het ware Lam bij het eerste schemerdonker geslacht werd, het Lam, Dat op het Kruis de zonden der wereld wegneemt, “want Christus, ons Pascha, werd voor ons geslacht.” (vgl. 1Kor. 5,7)

Het altaar is en wordt 'het hemelse en geestelijke altaar' genoemd, waar aardse en stoffelijke priesters, die altijd de Heer bijstaan en dienen, de geestelijke Liturgen en hiërarchische Krachten van de onstoffelijke en hemelse Krachten voorstellen. Immers, ook de priesters moeten zijn als een brandend vuur. De Zoon van God en Rechter over alles heeft de wetten vastgelegd en het dienstwerk vastgesteld van zowel de hemelse als de aardse krachten.

7. De verhoging (bema) is een halfronde ruimte, een troon, waarop Christus, de Koning van alles, voorziet met Zijn apostelen, zoals Hij tot hen gezegd heeft: *"Gij zult zetelen op tronen om de twaalf stammen van Israël te oordelen."* (Mat. 19,28) Dit verwijst naar de Tweede Komst, wanneer Hij zal komen, gezeten op de troon der heerlijkheid, om de wereld te oordelen, zoals de Profeet zegt: *"Ook staan daar de tronen voor het gerecht: de tronen voor het huis David."* (Ps. 121,5)

8. De versiering stelt de heilige tooi voor, die de wet voorschreef. Het versierde kruis toont ons de gekruisigde God, Christus.

9. De afsluiting van het priesterkoor duidt de

plaats van het gebed aan: de plaats erbuiten is voor het volk, terwijl de binnenruimte, het Heilige der Heiligen, alleen toegankelijk is voor de priesters. Het symboliseert ook de afsluiting rond het heilige Graf: niemand kan er per ongeluk binnentreden.

10. De ambo toont ons de ronde sluitsteen van het Heilig Graf, waarop de engel zat, nadat hij deze had weggerold van voor de ingangseuren van het graf. Toen verkondigde hij de Opstanding van de Heer aan de myrondraagsters. (vgl. Mat. 28,2-7) De profeet verkondigde het met deze woorden: *“Hef op een kale berg een banier op.”* (Jes. 13,2) en *“Klim op een hoge berg, vreugdebode Sion. Verhef uw stem met kracht ...”* (Jes. 40,9) De ambo is een berg, gelegen op een lage vlakte.

OVER DE HOUDING TIJDENS HET GEBED

11. Wij bidden met ons gelaat naar het oosten gewend. Dit werd ons, zoals alle andere dingen, door de heilige apostelen overgeleverd. Dat gebeurt zo, omdat de Zon der gerechtigheid, Christus onze God, op aarde in het Oosten verschenen is, waar ook de zintuiglijke zon opgaat, zoals de Profeet zegt: *“Oosten is Zijn Naam.”* (Zach. 6,12) En ook nog: *“Zingt een psalm voor God, Die oostwaarts opstijgt naar de hemel der hemelen.”* (Ps. 67,34) en *“De voeten des Heren zullen ten*

dien dage staan op de Olijfberg, die vóór Jeruzalem ligt in het oosten." (Zach. 14,4) De woorden van de profeet duiden ook op onze vurige hoop het paradijs in Eden terug te winnen en op het aanbreken van de luister van de Tweede Komst van Christus onze God, vanuit het Oosten.

12. Wij knielen niet op zondag. Dit symboliseert het herstel van onze val door de Christus' Opstanding op de derde dag.

13. Wij knielen niet van Pasen tot Pinksteren, omdat we zeven maal de zeven dagen na het Heilig Pascha onderhouden. Zeven maal zeven is negenenvestig, en de zondag maakt vijftig.

OVER DE GEWADEN

14. Het priesterlijke gewaad is het kleed van Aäron, dat diende om hem tot aan de voeten te bedekken. Het had het uitzicht van vuur, zoals de profeet zegt: *"Hij maakt stormen tot Zijn engelen, vuurvlammen tot Zijn dienaren."* (Ps. 103,4) En ook: *"Wie is het, die van Edom komt?"* 'Edom' betekent: aards, uitverkoren en helrood. De profeet voegt eraan toe: *"In helrode klederen van Bosra."* (Jes. 63,1) *"Waarom is uw gewaad zo rood en zijn uw klederen als die van iemand, die de wijnpers treedt?"* (Jes. 63,2) Hierdoor wijst de profeet op het gewaad van Christus' vlees, dat door Zijn onbevleete Bloed gekleurd werd op het Kruis. Of ook: omdat Christus een

1. sticharion	4. epimanikia
2. epitrachilion	5. beurs
3. gordel	6. felonion

rode mantel droeg tijdens Zijn Lijden, toont dit aan dat de hogepriesters dienaren zijn van deze Hogepriester.

15. Het feit dat de priesters rondgaan met een felonion zonder gordel wijst erop dat Christus op die wijze naar de kruisiging opging, Zelf Zijn Kruis dragend.

16. In de luisterrijke heerlijkheid van de hemelse liturgen en hiërarchieën zijn er 24 priesters en 7 diakens. De priesters verbeelden de krachten der Serafim, zij zijn bekleed met gewaden en stola's, zoals de Serafim met vleugelen. Met hun lippen, als twee vleugels, zingen zij hymnen. Met de vuurtang van hun handen houden zij de Goddelijke en geestelijke, brandende Vuurkool, Christus, op het altaar vast. De diakens beelden de krachten der Engelen uit. Als geestelijke litur-